

ARTICLE INFO

Received: 29th January 2023

Accepted: 09th February 2023

Online: 10th February 2023

KEY WORDS

Ko'zi ojizlar, ko'rish qobiliyati past, strabismus, uzoqni ko'ra olmaslik, uzoqni ko'ra olmaslik, ambliyopiya.

KO'ZI OJIZ BOLALARNI SAVODXONLIGINI OSHIRISH

Dalimova Nigora Adilovna

Kosonsoy tumanidagi alohida ta'lim ehtiyojlari bolgan Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan 45-sonli Nurli maskan maktab internatining boshlangich sinf oqituvchisi

<https://www.doi.org/10.37547/ejar-v03-i02-p1-39>

ABSTRACT

Maxsus muassasalar hozirgi zamon komsepsiyasida nogiron jumladan ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim tizimiga ma'lum o'zgarishlar kiritilgan va ularni amalga oshirish ishlari olib borilmoqda. Zamonaviy maxsus ta'lim standartlariga asosan fanlar bo'yicha o'quv dasturlar tuzilib chop etilmoqda. Ularga mos ravishda mashg'ulotlik va o'quv qo'llanmalar tayyorlash ishlari jadal suratlarda olib borilmoqda. Ushbu maqolada ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'qitish, tarbiyalash usullari, qilinishi lozim bo'lgan ishlar to'grisida bayon qilingan.

So'nggi paytlarda odamlar salomatligi masalalari tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Aholi salomatligi mamlakatning barqaror ahvolidan asosiy tarkibiy qismidir. Ushbu tarkibiy qisimsiz na iqtisodiy, na ijtimoiy, na davlatning boshqa biron bir sohasini to'liq rivojlantirishga erishish mumkin bo'lmaydi. Qoida tariqasida, inson salomatligi va normal rivojlanish asoslari intrauterin davrda boshlangan. Afsuski, har yili tobora ko'proq bolalar rivojlanishdagi og'ishlarga ega bo'lmoqdalar. Rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan odamlar maxsus psixologiya deb ataladigan bilim sohasini o'rganadilar.

E.L.Goncharovning so'zlariga ko'ra, maxsus psixologiya "rivojlanish psixologiyasining sohasi bo'lib, u jismoniy va ruhiy nuqsonlari bo'lgan odamlarning rivojlanish muammolarini o'rganadi, bu bolalarning maxsus ta'lim va tarbiya sharoitlariga bo'lgan ehtiyojini va kattalarning psixologik yordamning maxsus shakllariga bo'lgan ehtiyojini belgilaydi".

Maxsus psixologiya sohalarga bo'linadi. Sohalardan biri tiflopsixologiya, ya'ni ko'zi ojizlar va ko'rish qobiliyati past odamlar psixologiyasi.

Hozirgi vaqtda Sog'liqni saqlash vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, turli xil etiologiyalar va murakkablikdagi ko'z kasalliklari milliondan ortiq bolaga ega. Va har yili bunday bolalar soni ortib bormoqda. Kasalliklar orasida: strabismus, uzoqni ko'ra olmaslik, uzoqni ko'ra olmaslik, ambliyopiya va boshqalar.

Bolalarda ko'rish buzilishining sabablari ota-onadan yuqishi, intrauterin rivojlanish davrida yoki tug'ilgandan keyin paydo bo'lishi mumkin:

- turli xil virusli va yuqumli kasalliklar (gripp, toksoplazmoz va boshqalar), homiladorlik paytida onaning metabolik kasalliklari tufayli;

- ba'zi ko'rish nuqsonlarining irsiy uzatilishi (ko'z hajmining pasayishi, katarakt va boshqalar);
- ba'zida tug'ma benign miya o'smalari tufayli (bunday kasalliklar darhol paydo bo'lmaydi).
- intrakranial va ko'z ichi qon ketishi, tug'ruq paytida va bolaning erta hayotida bosh jarohatlari;
- ko'z ichi bosimining oshishi munosabati bilan;
- bolaning sog'lig'ining umumiy somatik zaiflashishi fonida;
- retinopatiya bilan kasallangan erta tug'ilgan chaqaloqlar, ya'ni. umumiy ko'rlik tez-tez uchraydigan retinal sezgirlikning pasayishi;
- vizual organing haddan tashqari kuchlanishi;
- boshning noto'g'ri joylashishiga va miyaga qon ta'minoti pasayishiga olib keladigan noto'g'ri holat;
- televizorni uzoq vaqt tomosha qilish va kompyuterda tez-tez o'ynash;
- noto'g'ri holatda yoki noto'g'ri yoritishda o'qish.

Bolalarda ko'rish buzilishlarini erta tashxislash katta ahamiyatga ega. Oftalmolog bilan birinchi tekshiruv neonatal davrda o'tkazilishi kerak.

Uch yoshdan etti yoshgacha bola turar joyni rivojlantiradi, ya'ni.turli masofalarda aniq ko'rish qobiliyati. Shuning uchun, ushbu davrda bolani dars paytida yaxshi yorug'lik bilan ta'minlash juda muhim, katta tushunarli shriftli materialdan foydalanish va ortiqcha ko'zlardan qochish kerak.

Kelajakda yomon ko'rish atrofdagi dunyoni tushunish va tushunishga ta'sir qiladi. Bolalar umuman ko'rmaydilar yoki ko'rmaydilar, lekin juda yomon. Natijada, kosmosdagi yo'nalish buziladi.

Ushbu bolalarda motor sohasidagi buzilishlar ham kuzatiladi: tekis oyoqlar, jismoniy harakatsizlik, duruşning buzilishi va boshqalar.ko'rish buzilishi miya yarim palsi, eshitish qobiliyati buzilishi, aqliy rivojlanishning kechikishi bilan birga bo'lishi mumkin.

Agar ko'rish qobiliyati buzilgan bo'lsa, katta makonda yo'nalish sezilarli darajada murakkablashadi, natijada ko'rish qobiliyati cheklanganlarning harakatsizligi. Harakatsizlik, o'z navbatida, mushaklarning gipotenziyasini rivojlanishiga olib keladi, ya'ni.mushaklarning kuchsizligiga. Yo'nalish ko'nikmalarini faqat boshqa saqlanib qolgan analizatorlardan doimiy foydalanish bilan rivojlantirish mumkin (eshitish, teri-kinestetik va taktil sezgirlik, tebranishni idrok etish va boshqalar).

Shuningdek, ko'r va ko'zi ojiz chaqaloqlarning motorli ko'nikmalarini rivojlantirish xususiyatlari tushunish refleksining deyarli yo'qligini o'z ichiga olishi kerak. Bola narsalarga etib bormaydi, uzoq vaqt emaklay olmaydi. Va boshlash, ular boshlarini urishdan qo'rqib, oyoqlarini oldinga siljitishadi. Yurish mahoratini shakllantirish 2-3 yilga kechikishi mumkin.

Ko'rish buzilishi bilan bolaning aqliy rivojlanishi ham buziladi. Uning darajasi vizual nuqson paydo bo'lish vaqtiga, uning og'irligiga, tananing boshqa tuzilmalarida buzilishlar mavjudligiga, shuningdek oiladagi atmosferaga, psixologik va pedagogik tuzatish mavjudligiga va davolash samaradorligiga bog'liq. Qoida tariqasida, psixologik va pedagogik yordam dori-darmonlarni davolash bilan birlashtirilishi kerak.

Ko'rish qobiliyati buzilgan odamning shaxsiyatini shakllantirishga ijtimoiy omillar ham ta'sir qiladi: oilaning yoki ijtimoiy muhitning noqulay sharoitlari, giper - va gipoopek, ma'lumot olish va boshqa odamlar bilan aloqa qilish imkoniyatini cheklash.

Bola yaqin atrof-muhitni etarlicha o'rgana olmasligi sababli, bu ba'zida nutqning kechikishiga olib keladi. Biroq, ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarning ko'pchiligida nutq buzilmaydi, ammo faol aloqa, kognitiv faoliyat va taqlid doirasi torayadi.

Bunday bolalarni o'qitishda vizual elementlarni iloji boricha tez-tez ishlatish, ularni bilim, ko'nikma va ko'nikmalardan amalda foydalanishga o'rgatish kerak.

Ko'zi ojizlar teginish bilan bo'rttirma tasvirlarni o'qiy olishlari kerak.

Albatta, ko'zi ojiz va ko'zi ojiz bolalarni normal ko'rish qobiliyatiga ega bolalar bilan birga tarbiyalash va o'qitish yoshligidan boshlanishi kerak. Maktabgacha yoshda o'yin bolaning etakchi faoliyatidir. Uning yordami bilan u atrofdagi dunyoni o'rganadi, odamlar, narsalar o'rtasidagi aloqalarni o'rganadi, oila va jamiyatdagi rolini tushunadi. O'yin orqali bola oldingi avlodlar tomonidan to'plangan bilimlarni oladi. Bu bolani kattalar mustaqil hayotiga kirishga tayyorlaydigan o'yin. Shuning uchun ota-onalar bolaga narsalar, o'yinchoqlar, bolalar bilan o'ynashni o'rganishga yordam berishlari kerak. Bolaning qo'llarini boshqarishda siz uning qo'llari va tanasi bilan qanday harakatlar qilishi kerakligini ko'rsatishingiz kerak. Bunday bolalarda o'yin qobiliyatlari uzoq vaqt davomida shakllanadi, ko'rish qobiliyati buzilgan bolalar bilan taqqoslaganda, o'yinning rivojlanishi ba'zi xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

- amaliy harakatni uning tavsifi bilan almashtirish;
- o'yinchoqlarga va ular bilan o'ynashga qiziqishning yetishmasligi yoki pastligi;
- o'yin syujetining sxematik tabiati;
- bolani jamoaviy o'yinga kiritishni istamaslik va bir vaqtning o'zida bir nechta o'yin sheriklarining e'tiborini jalb qila olmaslik;
- o'yin davomida kattalar tomonidan doimiy yordamga ehtiyoj.

Maktabgacha yoshdagi davrda bajarilishi kerak bo'lgan asosiy printsipl - bu bolani doimo atrofidagi barcha narsalarni qo'lida ushlab turish, uni og'zaki tavsif bilan birga olib borish va ularni qo'llari bilan sinchkovlik bilan tekshirishga undash. Uning uchun dunyoni boshqa bilish, aqliy qobiliyatlarning to'liq rivojlanishi, ob'ektlar bilan doimiy va tez-tez aloqa qilishdan boshqa narsa yo'q.

Bola o'sib ulg'aygan sayin, o'quv faoliyati etakchi o'rinni egallaydi. Ammo ko'rish qobiliyati buzilganligi sababli, hamma bolalar ham normal rivojlangan bolalar uchun har doim ham maktabda o'qiy olmaydilar.

Ko'zi ojizlar va ko'zi ojizlar uchun maktablar yagona davlat maxsus ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalashning ushbu tizimiga xos bo'lgan printsiplar asosida ishlaydi. Ko'zi ojizlar va ko'zi ojizlar maktablarida o'qitish va o'qitish buzilgan va rivojlanmagan funktsiyalarni tiklash, tuzatish va kompensatsiya qilish, tabaqalashtirilgan ta'limni tashkil etishga qaratilgan bir qator o'ziga xos printsiplar va maxsus vazifalarga ega. Ko'zi ojiz va ko'zi ojiz bolalar uchun maktablar quyidagi funktsiyalarni bajarishi kerak: o'quv, tuzatish va rivojlantirish, sanitariya-gigiyena, davolash-tiklash, ijtimoiy-moslashish va kasbga yo'naltirish. Bu ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarning rivojlanishini normallashtirishni, atrof-muhit bilan buzilgan aloqalarni tiklashni ta'minlaydi.

Ko'zi ojiz va ko'zi ojiz bolalar uchun maktablar ishining o'ziga xos xususiyatlari quyidagicha namoyon bo'ladi:

- bolalar rivojlanishining umumiy qonuniyatlari va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, sog'lom kuchlar va xavfsiz imkoniyatlarga tayanib;
- o'quv rejaları va dasturlarini o'zgartirishda, o'quv muddatlarini ko'paytirishda, o'quv materialini qayta taqsimlashda va uni o'z tash tezigini o'zgartirishda;
- bolalarga tabaqalashtirilgan yondashuvda, sinflar va o'quv guruhlarining bandligini kamaytirish, maxsus ish shakllari va usullarini, original darsliklarni, ko'rgazmali qurollarni, tiflotikani qo'llash;
- o'quv sinflari va xonalarini maxsus bezashda, sanitariya-gigiyena sharoitlarini yaratishda, davolash-tiklash ishlarini tashkil etishda;
- bitiruvchilarni ijtimoiy-mehnat moslashuvi va o'zini o'zi anglash bo'yicha ishlarni kuchaytirishda.

Bunday maktab o'quvchilari uchun Brayl tizimida nashr etilgan juda xilma-xil adabiyotlar nashr etiladi. Bular darsliklar, darsliklar, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, badiiy, badiiy bo'lmagan, musiqiy adabiyotlardir. Brayl alifbosidagi barcha darsliklar relyef rasmlari, chizmalar, diagrammalar bilan tasvirlangan. Qoldiq ko'rish qobiliyatiga ega ko'rlar uchun relef va rangli bosib chiqarishni birlashtirgan qo'llanmalar mavjud.

Ko'zi ojiz bolalar uchun maktablarda kattalashtirilgan shrift va moslashtirilgan rangli rasmlarga ega maxsus darsliklar keng qo'llaniladi. Ko'zi ojizlar va ko'zi ojizlar uchun tasvirlarni tanlash, rekonstruktsiya qilish uchun bolalarning vizual va teginish qobiliyatini hisobga olgan holda maxsus texnikalar ishlab chiqilgan.

Ko'zi ojiz va ko'zi ojiz o'quvchilarning umumta'lim fanlarini o'qitish asosan ularning rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda umumta'lim ommaviy maktabining dasturlari bo'yicha amalga oshiriladi. Ko'zi ojizlar va ko'zi ojizlar uchun o'qish muddati oddiy maktabga nisbatan oshgani sababli, o'quv yillari bo'yicha dasturiy materiallarning boshqacha taqsimlanishi berilgan. Ko'zi ojiz o'quvchilarning umumta'lim fanlarini o'qitish ommaviy umumta'lim maktabi dasturlari bo'yicha maxsus ish shakllari va usullari, didaktik vizualizatsiya vositalari va tiflotexnik vositalardan foydalangan holda olib boriladi.

References:

1. Ташпулатов, Ф., & Хамраева, З. (2022). ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(4), 10-17.
2. Farhad, T., & Khamraeva, Z. B. (2022, April). PROBLEMS AND SOLUTIONS IN CHILDREN'S FOOTBALL. In *INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING* (Vol. 1, No. 1, pp. 45-51).
3. Khamrayeva, Z. B. (2022). Physical Education of Students in Modern Conditions. *European Journal of Business Startups and Open Society*, 2(2), 29-32.
4. Khamraeva, Z. B. (2022). Planning Annual Training for Runners Running Over Obstacles. *Eurasian Scientific Herald*, 8, 229-232.

5. Khamraeva, Z. B. (2022). THE ORIGIN OF THE ATHLETICS SPORTS TOUR. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 3, 181-184.
6. Ёғли Рахимов, Р.Р. (2022). МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ВЫБОРА ОПТИМАЛЬНОГО ТИПА ПОДВИЖНОГО СОСТАВА ДЛЯ ПЕРЕВОЗКИ МЕДИКАМЕНТОВ ПОТРЕБИТЕЛЮ. *Journal of new century innovations*, 18(5), 109-120.
7. Rafuqjon o'g'li, R. R. (2022, December). TIRSAKLI VALLARNI TAMIRLASH ISTIQBOLLARI. In Conference Zone (pp. 333-342).
8. A Rakhmanov, R Rakhimov, I Nazarov. (2019). URBAN WASTE AS ORGANIC FUEL. Точная наука. УДК: 662.(39),35-37.
9. Rahmatullo. Rahimov.(2022). Avtomobil transportida tashuv ishlarini amalga oshirishda xarakat havfsizligini taminlash uslublarini takomilashtirish uslublari. Международный научно-образовательный электронный журнал «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА»,7(35),750-754.
10. Ёғли Раҳимов, Р. Р. (2022). ТАШИШДА ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ СИФАТ КЎРСАТКИЧЛАРИНИ БАҲОЛАШ. О'ЗБЕКИСТОНДА FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMİY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(14), 656-663.
11. Khamraeva, Z. B. (2022). Application of Multi-Year Training Works in Training Athletics in Training Cycles. *Global Scientific Review*, 3, 33-36.
12. Bahodirovna, H. Z. (2022). SPECIFIC FEATURES OF ATHLETICS. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 3(4), 1-5.
13. Bahodirovna, K. Z. (2022). Activities of physical education teachers practical-pedagogical fundamentals. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(4), 1200-1207.
14. Bahodirovna, H. Z. (2022). Development of Sports in the Republic of Uzbekistan. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 6, 318-320.
15. Bahodirovna, H. Z. (2022). Age Dynamics and Adaptive Changes in Children Aged 10-12 Years Under the Influence of Athletics. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 6, 310-312.
16. Khamrayeva, Z. B. Current Issues of Forecasting in Physical Education and Sports Today.
17. Toshboyeva, M. B., & Khamrayeva, Z. B. (2021). Development and Public Policy.
18. Ташпулатов Ф., Хамраева З. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ //Educational Research in Universal Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 10-17.
19. Farhad T., Khamraeva Z. B. PROBLEMS AND SOLUTIONS IN CHILDREN'S FOOTBALL //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 45-51.
20. Khamrayeva Z. B. Physical Education of Students in Modern Conditions //European Journal of Business Startups and Open Society. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 29-32.
21. Raximov, R., G'ulomova, Z., & G'ulomov, I. (2023). SHISHA ISHLAB CHIQRISH VA UNI KLASIFIKATSIYASI. *Yangi O'zbekiston talabalari axborotnomasi*, 1(2), 9-15.
22. 1. Сайидкамоллов, И. Р., & Куликов, А. А. (2021). Совершенствование организации перевозок пассажиров на городских маршрутах, обслуживаемых МУП ВПАТП№ 7, за счет повышения эффективности формирования маршрутной сети. In XXV Региональная конференция молодых ученых и исследователей Волгоградской области (pp. 76-78).

23. Куликов, А. В., Советбеков, Б., & Сайидкамоллов, И. Р. У. (2021). Совершенствование организации перевозок пассажиров на городских маршрутах общественного транспорта за счет эффективного формирования маршрутной сети. *Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета*, 21(8), 51-57.
24. Zakirovich, N. I. (2022). SIMULATION OF THE PROCESS OF SELECTION OF THE OPTIMUM TYPE OF ROLLING STOCK FOR TRANSPORTATION OF MEDICINES TO THE CONSUMER. *World Bulletin of Social Sciences*, 17, 176-186.
25. угли Рахимов, Р. Р. (2022). МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ВЫБОРА ОПТИМАЛЬНОГО ТИПА ПОДВИЖНОГО СОСТАВА ДЛЯ ПЕРЕВОЗКИ МЕДИКАМЕНТОВ ПОТРЕБИТЕЛЮ. *Journal of new century innovations*, 18(5), 109-120.
26. Сайидкамоллов, И. Р. (2021). ИССЛЕДОВАНИЕ СООТВЕТСТВИЯ ВМЕСТИМОСТИ АВТОБУСОВ СЛОЖИВШЕМУСЯ ПАССАЖИРОПОТОКУ НА МАРШРУТЕН^о 21 ОБЩЕСТВЕННОГО ПАССАЖИРСКОГО ТРАНСПОРТА Г. ВОЛГОГРАДА. In *Конкурс научно-исследовательских работ студентов Волгоградского государственного технического университета* (pp. 170-170).
27. ИР Сайидкамоллов (2022) ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГОРОДСКИХ АВТОБУСНЫХ МАРШРУТОВ АНДИЖАНА И ВОЛГОГРАДА, Конкурс научно-исследовательских работ студентов Волгоградского государственного технического университета, 133-133.